

Мария Ангелова-Атанасова (Велико Търново)

ЦЕНТЪРЪТ ПО БЪЛГАРСКА ОНОМАСТИКА “ПРОФ. НИКОЛАЙ КОВАЧЕВ” ПРИ ВТУ — СЪСТОЯНИЕ, ЗАДАЧИ И ПЕРСПЕКТИВИ

Центърът по българска ономастика “Проф. Николай Ковачев” при ВТУ съществува от 1963 г. като Архив по българска ономастика към катедра “Езикознание” на Филологическия факултет на ВТУ, прераснал през 1983 г. в Проблемна научноизследователска лаборатория по българска ономастика към ВТУ, трансформирана през 1987 г. в Кабинет по българска ономастика към ВТУ, а от 1. 09. 1990 г. вече е Център по българска ономастика. След смъртта на проф. Николай Ковачев през 2001 г. беше именуван на своя създател.

По замисъла на своя създател и по своята същност ЦБО е национален ономастичен архив – това е най-богатият ономастичен архив у нас и единственият засега, който разполага с електронни бази данни и работи целенасочено по проекти за създаването и разширяване на вече създадените. Богатството на архива са материали по:

а) антропонимия

- ексцерпирани от ЕСГРАОН данни за *личните и фамилията имена* у българите през миналия век – честотност и териториално разпределение, допълнително обработени лингвистично – словообразуване и етимология; материали за *ЛИ, ФИ, РИ, прякори и прозвища*, събирани чрез домашни, курсови и дипломни работи, теренни експедиции и др.

б) топонимия – над 70 % от българската топонимия, събирана чрез домашни, курсови и дипломни работи, теренни експедиции и др.

в) разнообразни други материали – *зоонимия, космонимия, вендонимия, урбанонимия, хремонимия, фитонимия* от цялата територия на България.

Материалите са във вид на:

- електронен архив-картоотека на:

- **фамилни имена у българите през XX век**
- **лични имена у българите през XX век**
- **топонимия на България** – отпечатани и подготвени за печат във ВТУ топонимични монографии

- **жителски имена**
- **селищни имена**
- **кратка поселищна история** – за селищата в следните околии: *Айтос, Ардино, Асеновград, Балчик, Бяла, Белоградчик, Бяла Слатина, Берковица*. Работата върху останалите околии продължава. Предстои пълно компютризиране на наличните архиви.

- домашни и курсови работи
- дипломни работи – над 550
- фишове с оними от различни области
- ономастична библиотека
- други – *анкети, именници, адресни карти, избирателни списъци* и др.

- лични архиви с непубликувани материали на проф. Николай Ковачев, ст. н. с. Георги Христов и Лиляна Минева-Ковачева.

ЦБО е обединително звено за ономасти и краеведи в България. Това най-силно се прояви в периода от 1989 г. насам, когато пое ролята на обединителен център чрез конференциите и кръглите маси, които провеждаше, и чрез периодично издавания сборник “Състояние и проблеми на българската ономастика”.

През последните 5 години в проектите на ЦБО са работили следните колеги:

1. **проф. Николай Ковачев** – създател и директор на ЦБО от основаването му до декември 1999 г.

2. **доц. д-р Мария Ангелова-Атанасова** – първоначално специалист-филолог, зам.директор на ЦБО – 1991 – 1999 г., и от януари 2000 г. – директор

3. **проф. д-р Людвиг Селимски** – бивш преподавател във ВТУ, сега преподавател в Шльонския университет, сътрудник

4. **гл. ас. д-р Недялка Иванова** – преподавател във ВТУ, сътрудник

5. **гл. ас. Анелия Петкова** – преподавател във ВТУ, сътрудник

6. **Соня Семова** – специалист-филолог от 1994 г.

Центърът по българска ономастика “Проф. Николай Ковачев” е работил върху следните задачи:

А. ТВОРЧЕСКА ДЕЙНОСТ

А.1. НАУЧНИ ПРОЕКТИ:

1. НАУЧНА ТЕМА “ФАМИЛНИТЕ ИМЕНА У БЪЛГАРИТЕ” – договор НИ ОХИ – 417/1994 г. към Министерството на образованието и науката – завършен в края на 1998 г. и получил много добра оценка.

Резултатите от това изследване бяха изходна база данни за подготвяне на Речник на съвременните фамилни имена у българите и Атлас на фамилните имена. Но с това далеч не се изчерпват резултатите от такова мащабно изследване. Проектът насочи усилията на изявени български лингвисти към проблематиката на ФИ у българите, появиха се статии и студии по проблемите на произхода, образуването и разпространението на фамилните имена, изведе на преден план въпроса за разширяване на знанията на студентите филолози, на учениците, а също така и на цялата общественост по проблемите на националната специфика на фамилните имена у българите, разглеждани в балканския и славянския им контекст. Не на последно място стои и възможността за използването на архива-картотека като информационно-справочен център при решаване на конкретни антропонимични проблеми на отделни граждани или на службите, свързани с административното обслужване на населението.

2. КОМПЮТРИЗИРАНА БИБЛИОТЕКА НА БЪЛГАРСКАТА ТОПОНИМИЯ КЪМ ЦЕНТЪРА ПО БЪЛГАРСКА ОНОМАСТИКА НА ВЕЛИКОТЪРНОВСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ “СВ.СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ” – съвместна разработка с катедра “География” при ИФ на ВТУ – 1999 г. – не получил финансиране

3. НАУЧНА ТЕМА “ФАМИЛНИТЕ ИМЕНА У БЪЛГАРИТЕ ПРЕЗ ХХ ВЕК” – договор НИП – 1001/28.03.2000 г., утвърден от Министерството на образованието и науката, но не финансиран

4. ПРОЕКТ № РД-1913/12.12.2001 г. на тема “КОМПЮТЪРЕН АРХИВ-КАРТОТЕКА НА БЪЛГАРСКАТА АНТРОПОНИМИЯ И ТОПОНИМИЯ”

В резултат на този проект се подготвя за печат “РЕЧНИК НА ФАМИЛНИТЕ ИМЕНА У БЪЛГАРИТЕ ПРЕЗ ХХ ВЕК”. Създаден е пълен КОМПЮТЪРЕН АРХИВ-КАРТОТЕКА НА ФАМИЛНИТЕ ИМЕНА У БЪЛГАРИТЕ ПРЕЗ ХХ ВЕК, както и АРХИВ КАРТОТЕКА НА: РОДОВИ, ПРЯКОРНИ И ПРОЗВИЩНИ ИМЕНА (помощен архив за етимологизиране на фамилните имена и топонимите). Продължава създаването на КОМПЮТЪРЕН АРХИВ КАРТОТЕКА НА

БЪЛГАРСКАТА ТОПОНИМИЯ (чрез специализирана програма, като за целта се използват вече отпечатани и все още неотпечатани топонимични монографии, домашни, курсови и дипломни работи и материали, събирани на терен) – база за *НАЦИОНАЛЕН КОМПЮТЪРЕН АРХИВ КАРТОТЕКА НА БЪЛГАРСКАТА ТОПОНИМИЯ* и *БЪЛГАРСКИ ТОПОНИМИЧЕН РЕЧНИК И АТЛАС* (обект на разработвания в момента проект).

5. *ПРАКТИЧЕСКОТО ОБУЧЕНИЕ НА СТУДЕНТИТЕ ЗА ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНО ИЗСЛЕДВАНЕ И СЪЗДАВАНЕ НА ЕЛЕКТРОННИ БАЗИ ДАННИ* – проект към МОН, център “Конкурентна система за обучение и управление на висшето образование” – разработен и неodobрен на първа сесия, препоръчан за преработване и представяне на втора сесия – 2002 г.

6. *ЕТНОКУЛТУРНИ ПРОСТРАНСТВА И ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ НА БАЛКАНИТЕ* – РД 2270 от 11.12.2002 г., съвместна разработка с катедра “Етнология”

А.2. КОНФЕРЕНЦИИ

1999 г. – Юбилейна научна конференция, посветена на 80-годишнината на проф. Николай Ковачев

2003 г. – Национална кръгла маса “Именуването на българите в началото на ХХІ век”

2003 г. – Национална дискусия “Антропонимичните изследвания в полза на антропонимичната практика”

Б. ИЗДАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ :

СБОРНИК “СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ НА БЪЛГАРСКАТА ОНОМАСТИКА” (наборът, предпечатната подготовка, редактирането и коригирането са извършени от ЦБО)

- том 4 (1998 г.) “Бащини, родови, фамилни имена, прякори и прозвища у българите”;

- том 5 (2002 г.) “Ономастични публикации”

- том 6 (2002 г.) “Материали от юбилейната конференция, посветена на 80 годишнината на проф. Николай Ковачев”

“ИМЕНАТА НА БЪЛГАРИТЕ В СЛОВАКИЯ” от доц. д-р Мария Атанасова, 1998 г., Братислава

“МЕСТНИТЕ ИМЕНА ВЪВ ВЕЛИКОТЪРНОВСКО” от проф. Николай Ковачев (наборът, предпечатната подготовка, редактирането и коригирането са извършени от ЦБО) – 2001 г.

“ЛИЧНИТЕ ИМЕНА У БЪЛГАРИТЕ (1981 – 1990). Състояние и проблеми на съвременните български лични имена “ от доц. д-р Мария Ангелова-Атанасова – 2001 г.

Подготвени за печат:

“МЕСТНИТЕ ИМЕНА ОТ ДРЯНОВСКО” – подготвена за печат от ЦБО и включена в издателския план на Университетско издателство за 2005 г.

“РЕЧНИК НА ФАМИЛНИТЕ ИМЕНА У БЪЛГАРИТЕ ПРЕЗ ХХ ВЕК” – пробна свезка

СБОРНИК “СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ НА БЪЛГАРСКАТА ОНОМАСТИКА “ ТОМ 7 – подготвена за печат от ЦБО и включена в издателския план на Университетско издателство за 2004 г.

В. ОБСЛУЖВАНЕ НА ПОТРЕБИТЕЛИ:

- специалисти от изследователски звена на БАН и ономасти от София, Благоевград, Шумен

- Кръжок по българска ономастика – занимания със студенти за подпомагане на ЦБО с теренни и анкетни проучвания

- Контакти с национална служба ГРАО и специализираните регионални служби ЕСГРАОН – за създаване на компютърни бази антропонимични данни; за решаване на конкретни проблеми на службите за именуване; за уточняване на текстовете в проектозакона за именуване на българските граждани

- краеведи, археолози, историци, филолози (от ВТУ, други вузове, музеи и пр.), които имат потребност от съхранявания тук национален ономастичен архив и литература

- студенти от филологически специалности на ВТУ, които търсят специализирана литература и консултации

- дипломанти от ВТУ

- специализанти от чужбина.

Г. ТЕКУЩИ ЗАДАЧИ:

- Координация с Националния съвет на ономастичното общество в България за приоритетните изследователски задачи и сътрудничество с българските ономасти и краеведи:

- Разработване на нови проекти;

- Издаване на периодичния сборник “Състояние и перспективи на българската ономастика” и на неиздадени ономастични монографии и речници

- Обработка и каталогизиране на материали, получени в ЦБО;
- Кореспонденция с български и международни центрове по ономастика, както и с музеи, библиотеки и краеведски дружества в страната, с които ЦБО има установени отношения и разменя информация и литература;
- Обслужване на наличната библиотека от специализирана ономастична литература;
- Попълване на библиотеката със специализирана литература чрез закупуване на книги и ксерокопия на редки и стари издания.

- Създаване на изследователски кадри за българската ономастика.

Формулираните задачи чертаят перспективите на ЦБО, което има всички шансове да продължи в духа на добрите традиции, завещани от нашия патрон – да бъде обединително звено за българските ономасти, подчинили индивидуалния си потенциал на решаването на приоритетни научни задачи. Най-актуалната от тях – създаването на пълен електронен топонимичен архив, е и най-тежка за самостоятелно реализиране. ЦБО създава Национален топонимичен архив като база за бъдещия български топонимичен речник и атлас. Тази безспорно приоритетна за науката задача може и трябва да бъде дело на повече научни звена и да включи целия ни научен потенциал. Създаването на единен проект с няколко научни звена е най-прекият път, но и най-неперспективният – проектите са за срок най-много от 3 години, а този мащабен замисъл предполага поне 6–7 години. Финансирането му също би било проблем – скъпите проекти не получават потребната подкрепа, а и отчитането би било трудно, ако не е в едно звено. Тези съображения са основание за порационалната идея – създаване на няколко по-малки проекта от различните звена, подчинени на единната цел – пълен сбор на българската топонимия и създаване на единна база данни. Отрадно е, че в този дух бяха разговорите на заседанието на Националния съвет на ономастичното общество на 26 април в София, организирано от председателя му ст. н. с. дфн Т. Балкански. Бяха очертани конкретните задачи пред учени и изследователски звена, които обещават завършване на мъчително дълго продължилия първи етап от изследването на българската топонимия – пълен сбор на теренния материал. Този проект, замислен през 50-те години на XX век от пионерите на съвременната ономастична наука у нас – академиците Вл. Георгиев и Ив. Дуриданов, днес е с възможна скорозна реализация преди всичко благодарение

на събраното и инвентаризирано богатство от материали във ВТУ от техния ученик и съмишленик проф. Н. Ковачев. Той извърши огромна пионерска работа – сигурно много повече, отколкото си е представял през далечната 1963. Машабното му дело ни задължава страшно много, защото всяко поколение има своята мисия. Нашата мисия е да доведем докрай започнатото преди около 50 години дело на своите учители и да подготвим специалистите, които от създадения Национален топонимичен архив ще създадат Български топонимичен речник и Български топонимичен атлас. Това предполага добро планиране на конкретните стъпки, разпределение на ангажиментите между съответните звена и индивидуални изпълнители, които е най-добре да бъдат формулирани в специален договор за сътрудничество с точно регламентиране на правата и задълженията на всяка страна. Това ще гарантира успеха на този проект с национално значение, и не на последно място – ще регламентира взаимоотношенията между участниците в реализирането му. Предлагам тези проблеми да бъдат обсъдени на есенната сесия на Националния съвет на ономастичното общество у нас, а следващата ономастична конференция да бъде проведена през пролетта на 2005 г. във В. Търново. Тогава можем да обсъдим предложенията за структурирането на електронната база топонимични данни с оглед на бъдещото им използване. Това ще бъде решаваща стъпка напред и качествено нов етап в работата ни. Трудно мога да си представя по-достоеен израз на почитта ни към делото на нашите предшественици – акад. Вл. Георгиев, акад. Ив. Дуриданов, проф. Й. Заимов и проф. Н. Ковачев.